

SARAH J. ADAMS

De rebellen van Berbice

Slavernij en de rechtvaardigheid van verzet in Nicolaas Simon van Winters *Monzongo, of de koningklyke slaaf* (1774)

Abstract – In the preface to his neoclassical tragedy *Monzongo, of de koningklyke slaaf* (1774), Nicolaas Simon van Winter advocates for the gradual abolition of slavery in the Dutch colonies. He declares that he wrote this play in reaction to the brutal executions of African rebels after the nearly successful slave revolt in the Dutch colony of Berbice. The plot, however, centers around the enslavement of the Mexicans by Hernán Cortés in the early sixteenth century. Following Michel-Rolph Trouillot's notion of 'silencing' the past (1995), this article explores the absence of the Dutch Atlantic in *Monzongo*. Van Winter's choice to present enslaved Amerindians under a Spanish yoke, I will argue, is strongly connected to late-eighteenth-century ideas about suppression, the legitimacy of revolt, and 'race' in the Dutch Republic.

Met *Monzongo, of de koningklyke slaaf* schrijft Nicolaas Simon van Winter (1718-1795) in 1774 de populairste antislavernijproductie uit de Nederlandse toneelgeschiedenis. Zijn neoklassieke tragedie wordt decennialang in verschillende bekende en minder bekende theaters opgevoerd en staat vanaf 1780 tot diep in de negentiende eeuw geprogrammeerd in de Amsterdamse Schouwburg.¹ Van Winters sentimentele voorwoord bij de toneeltekst is een ondubbelzinnige veroordeling van het trans-Atlantische slavernijstelsel en pleit voor een geleidelijke afschaffing. *Monzongo* is daarmee een van de vroegste abolitionistische aanklachten in Nederland, waar de slavernijdiscussie, in tegenstelling tot landen als Frankrijk en Groot-Brittannië, pas in de jaren veertig van de volgende eeuw wordt gepolitiseerd (Janse 2007: 70).² Van Winter schrijft zijn tragedie met name naar aanleiding van de grootschalige en bijna-succesvolle slavenopstand in de Nederlandse kolonie Berbice (in het huidige Guyana), waarover in de Republiek uitvoerig wordt gerapporteerd (Baakman 2018: 47). In februari 1763 komen in Berbice, op Plantage Magdalenenberg, meer dan vijftig tot slaaf gemaakte Afrikanen in opstand tegen hun witte opzichter. Al snel slagen ze erin vier- à vijfduizend anderen te mobiliseren en Berbice gedurende verschillende maanden compleet te bezet-

1 *Monzongo* gaat in première op 29 april 1775 in de Rotterdamse Schouwburg, met de beroemde Jan Punt in de hoofdrol. Zie voor een volledige lijst met opvoeringen <http://www.vondel.humanities.uva.nl/onstage/plays/1457>, waar de opvoeringslijsten van Anna de Haas, Bennie Pratasik en Henny Ruitenbeek in zijn opgenomen. Dit artikel is tot stand gekomen in het kader van het door het FWO gesubsidieerde doctoraatsproject *Repertoires of Slavery: Representations of Colonial Slavery on the Dutch Stage, 1770-1820*. Graag wil ik Kornee van der Haven, Lieke van Deinsen en de anonieme reviewers bedanken voor hun pertinente commentaren op eerdere versies van dit artikel.

2 Dat het slavernijdebat in Nederland pas zo laat gevoerd wordt, ligt volgens cultuurhistorica Angelie Sens (1995: 101) vooral aan een (deels ingebeelde) achteruitgang op het vlak van moraal, binnenlandse politiek en religie, waardoor het slavernijvraagstuk geen prioriteit is.

ten (Amatmoekrim 2018). Kolonisten vluchten vervolgens noordwaarts, maar in de herfst komt er versterking uit de Republiek. In juli 1764 weten de Nederlanders, samen met Amerindiaanse geallieerden, de opstand uiteindelijk te smoren (Kars 2016: 39). Daarna volgen drie executierondes waarin meer dan 120 rebellen publiekelijk opgehangen, geradbraakt of levend verbrand worden (Baakman 2018: 62; Amatmoekrim 2018).³ Na afloop van de opstand, en vooral na deze ‘verbaazende straffen’, kan Van Winter zich niet vinden in de apathische reacties van zijn landgenoten. Hij schrijft *Monzongo* dan ook nadrukkelijk om de Nederlanders ‘de onbetaamlykheid der slavernye onder het oog te brengen; hen de stem der menschelykheid, en het recht der eenvoudige natuur te doen hooren, en hun medelyden op te wekken’ (fol. *2).

Toch speelt Van Winters treurspel zich niet af in Berbice (of in een andere Nederlandse kolonie) en draait het stuk niet om de excessen van het trans-Atlantische slavernijsysteem. Het verbeeldt de opstand van de tot slaaf gemaakte koning van Veragua (het huidige Costa Rica, Nicaragua en Panama), Monzongo, tegen de Spaanse kolonisator aan het begin van de zestiende eeuw. Er bestaat, met andere woorden, een merkwaardige spanning tussen Van Winters expliciet abolitionistisch voorwoord en de stilte over de Nederlandse slavernij in het Atlantische gebied in zijn toneeltekst zelf – de enige gelijkenis is het voorvallen van een opstand. Jolanda Koops (1985: 92), Cor de Vries (2018: 14) en Rick Honings en Lotte Jensen (2019: 51) brachten die spanning terloops al in verband met Van Winters eigen betrokkenheid bij de import van koloniale goederen: hij was immers lid van de Amsterdamse firma Jacob Muhl & Van Winter, die handelde in Campechehout en indigo. Zoals Pepijn Brandon en Ulbe Bosma (2019) recent hebben aangetoond, is in de periode rond 1770 een groot aantal Hollandse particulieren betrokken bij de op slavernij gebaseerde handelsketen.⁴

Hoewel Van Winters participatie in het trans-Atlantische systeem zeker een rol heeft gespeeld in de stofkeuze van *Monzongo*, wil ik de discrepantie tussen het voorwoord, de tragedie en haar opvoeringen in deze bijdrage vooral verbinden aan laat-achttiende-eeuwse ideeën over onderdrukking, de (on)rechtvaardigheid van verzet en ‘ras’ in Nederland. Meer specifiek zal ik *Monzongo* eerst lezen als een ondubbelzinnige referentie aan het nationaal-historische verleden van de Nederlandse Opstand tegen de Spaans-Habsburgse tirannie (1568-1648), en vervolgens als een breed inzetbare metafoor tijdens de revolutionaire politieke situatie waarin de Republiek zich bevindt tijdens Van Winters schrijven en de opvoeringen van zijn tragedie. Ten derde plaats ik *Monzongo* binnen een vroeg racistisch denken over tot slaaf gemaakte Afrikanen en de (il)legitimititeit van hun verzet tegen de (Nederlandse) koloniale onderdrukker. Door *Monzongo* vanuit deze drie invalshoeken te analyseren, hoop ik ook de langdurige populariteit van Van Winters tragedie te verklaren.

3 Behalve de hier genoemde literatuur is nog niet veel geschreven over de opstand in Berbice. Marjolaine Kars werkt momenteel aan een monografie *Blood on the River: A Chronicle of Mutiny and Freedom on the Wild Coast*, die in 2020 zal verschijnen bij The New Press.

4 Brandon en Bosma presenteren de eerste, methodologisch onderbouwde calculatie van de impact van handel gebaseerd op het Atlantische systeem op het Nederlandse BNP in de tweede helft van de achttiende eeuw. Rond 1770 bestaat 19 procent van alle Nederlandse import en exportproducten uit goederen die geproduceerd worden door tot slaaf gemaakte Afrikanen in het Atlantische gebied (2019: 43). Vooral de provincie Holland profiteert van deze op slavernij gebaseerde handel; het is dan ook vrij aannemelijk dat een groot deel van Van Winters publiek er (in)directe belangen in had.

1 In opstand tegen het ‘Spaansche vloekrot’

Monzongo behoort tot het genre van de neoklassieke tragedie, dat in de Republiek vooral geliefd is tot de komst van het burgerlijke drama aan het einde van de achttiende eeuw (De Haas 1998; Leemans & Johannes 2013: 344).⁵ Het is geschreven in rijmende coupletten, verdeeld in vijf bedrijven en presenteert de lotgevallen van koning Monzongo, die na de verwoestende invasie van Hernán Cortés in Mexico (1519) gedwongen wordt als slaaf te werken in de goudmijnen bij Vera Cruz. Volgens Jolanda Koops (1985: 16) doet Van Winter voor zijn verhaal hoofdzakelijk een beroep op Matthias Gochs *Hedendaagsche historie of Tegenwoordige Staat van Amerika* (1766-1767), waarin de Europese verovering van Zuid-Amerika, de toestand van de koloniën daar en ook de opstand in Berbice uitgebreid aan bod komen.⁶

Het treurspel begint wanneer Monzongo het podium opkomt ‘in slaaven gewaad’ en getuigt hoe hij tijdens de Spaanse rooftochten gescheiden werd van zijn echtgenote Melinde, de kroonprinses van Zempoala, en daarna verplicht werd te hertrouwen met Semire, de voormalige prinses van Hispaniola. Hun adellijke afkomst is Cortés en zijn echtgenote Catharina de Xuares echter onbekend. Net wanneer Monzongo na verschillende jaren uiteindelijk een ‘dierbre Troost [des] levens’ heeft gevonden (I.1, 5) in het samenzijn met Semire en hun twee kinderen, brengt Semire slecht nieuws. Cortés, ‘op den val van Mexico bedacht’ (I.2, 3), wil dat Semire Catharina vergezelt tijdens hun expeditie naar Tlaxcala. Monzongo daarentegen moet achterblijven in Vera Cruz, dat tijdelijk onder het gezag van Pedro de Alvarado zal vallen.

Monzongo is woedend omdat de ‘band der huwelyksmin’ hem voor de tweede keer wordt ontnomen (I.2, 6). Bovendien is Alvarado een vreselijke tiran, en dat boezemt ook bij andere tot slaaf gemaakten in Vera Cruz angst in. In het tweede bedrijf orkestreert Monzongo een grootschalige opstand met zijn goede vriend Quantimoc.⁷ Die laatste bericht dat meer dan drieduizend Amerindianen bereid zijn om, met Monzongo als aanvoerder, in opstand te komen tegen de Spanjaarden (II.1, 16):

5 Dat de neoklassieke tragedie aan populariteit inboet aan het einde van de achttiende eeuw betekent echter niet dat het genre volledig van het toneel verdwijnt. Met name in de Amsterdamse Schouwburg worden tot diep in de negentiende eeuw neoklassieke tragedies geprogrammeerd naast de burgerlijke drama’s. Zie Leemans & Johannes 2013; Oomen-Delhayne 2019.

6 De *Hedendaagsche historie* is een (gedeeltelijke) vertaling van Thomas Salmons *Modern history: or, the present state of all nations*, dat oorspronkelijk in 1725 in Londen wordt gedrukt voor ‘James Crockatt at the Golden Key’.

7 Hoewel Quantimoc in *Monzongo* niet wordt geïntroduceerd als een adellijk personage, is hij historisch gezien de koning van Cuchimilco. Het feit dat Van Winter deze naam gebruikt wijst er bovendien op dat hij, naast de *Hedendaagsche historie*, ook gebruik moet hebben gemaakt van de rapporten van Antonio de Herrera y Tordesillas, die in 1706 in het Nederlands waren verschenen als *De Gedenkwaardige en al-om beroemde Voyagien der Spanjaarden na West en Vervolg der roemwaardige zee- en landreyse van Cortes*. De inname van Cuchimilco en het gevangennemen van koning Quantimoc worden beschreven in de *Gedenkwaardige Voyagien* 1706: 39. Er is mij geen andere (Nederlandstalige) tekst bekend waarin de vorst van Cuchimilco genoemd wordt.

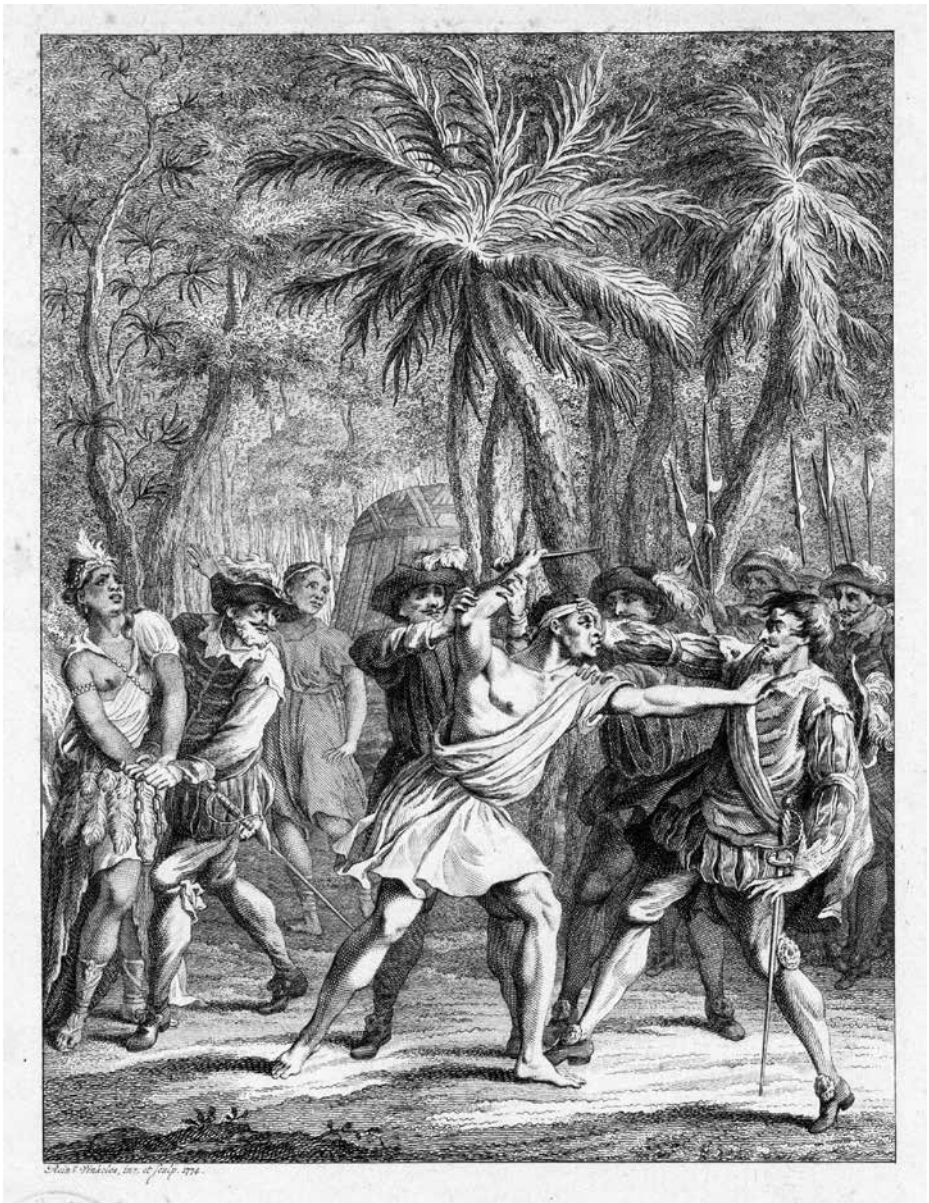
Al onze vrienden zyn om Cortes togt [naar Tlaxcala] mismoedig,
 En duchten dat hy hen in Alvaradoos magt,
 Hier achterlaaten zal: dit wekt hun-aller klagt,
 En baart in ieders hart de hevigste verschrikking.
 Zy troosten zich veelëer den dood dan deeze schikking.
 Het bly bericht dat gy, wiens moed hen is bewust,
 Hen tot een hoofd wilt zyn, stelt aller hart gerust.
 Men stemt in ons ontwerp, en ieder wil zyn leven
 Tot redding waagen, of kloekmoedig met u sneeven.

De aanstelling van Alvarado tot landvoogd van Vera Cruz is voor velen de directe aanleiding om in opstand te komen, maar Monzongo dacht zelf al langer aan vergelding en verzet: 'De wraak was lang myn doel, 'k beken 't' (II.1, 17).

Voordat ze de Spaanse vestingen in Vera Cruz in brand steken, willen Quantimoc en Monzongo een bondgenoot zoeken in het koninkrijk van Zempoala. Semire denkt haar echtgenoot daarbij te kunnen helpen en brengt hem in contact met een Zempoalse vriendin die voor vredesonderhandelingen in Vera Cruz was beland en zich even wrokkig toonde tegenover de Spanjaarden. Tijdens een heimelijke ontmoeting blijkt Semires vriendin echter Monzongo's eerste echtgenote Melinde te zijn, hetgeen twee bedrijven vol aangrijpende scènes inluidt. Semire is diepbedroefd de vader van haar kinderen te moeten afstaan maar verkiest 'den troost dat [ze] den band weêr saamen hecht / Die ongelukkig wierd verbroken door [haar] echt' (IV.3, 57) en smeekt Catharina om Monzongo en Melinde samen te laten vluchten. Catharina stemt in. Maar precies wanneer Semire hen op de hoogte wil brengen, verschijnt Alvarado op het toneel. Monzongo, zoals ook het bijhorende frontispies van graveur Reinier Vinkeles verbeeldt, ziet zijn kans om zijn vijand neer te steken: 'Wreedäart, die de onnoozelheid verdrukt!' (IV.4, 62).

Zijn poging mislukt en een groep Spaanse officieren brengt Monzongo naar Cortés. Terwijl de opstand op de achtergrond geleid wordt door Semire en Quantimoc, ontspint zich in het vijfde bedrijf een lange dialoog tussen Cortés en Monzongo. Die laatste is volgens Cortés 'volstrekt doodschuldig naar de wet; Hy heeft een Castiljaan het staal op 't hart gezet' (V.1, 66). Monzongo, die door zijn meester veroordeeld wordt tot de brandstapel, wijst Cortés terecht en haalt uit naar het onbehouwen Spaanse schrikbewind in Mexico (V.1, 69-70):

[...] Uw belang dryft u naar dit gewest.
 Uw roofziek oog is op den glans van 't goud gevest,
 [...]
 Gy plondert en verwoest op 't schriklykst Land by Land,
 Daar gy de volken slagt, de Koningen verbrand:
 Of staakt de woede een wyl het menschdom uit te roeijen,
 Dan slaat ze volk by volk, met vrouw en kroost, in boeijen;
 doemt vrygeboornen tot een wreede slaverny.
 Wat recht hebt gy hiertoe? Geen recht, 't is dwinglandy:
 't is openbaar geweld. De Godsdienst, noch de reden,
 Verleende ooit schyn van recht tot deeze onmenschelykheden.

Afb. 1 Titelprent Monzongo, of de koningklyke slaaf. Gravure door Reinier Vinkeles. Amsterdam: Stadsarchief beeldbank, 1774. Links wordt Melinde gevangen genomen door een Spanjaard, vermoedelijk de hoofdman van de Spaanse lijfwachten Alonzo. Monzongo staat centraal en valt Alvarado aan. Op de achtergrond zien we ook Semire.

Monzongo's woorden brengen beelden van vernietiging en verwoesting voor de ogen van de toeschouwers. Bovendien benoemt hij hoe de Spaanse tirannie in Amerika op geen enkele manier te verdedigen valt en lijkt hij zo zijn eigen opstand tegen Alvarado te legitimeren.

Een dergelijke verantwoording was echter niet nodig om steun te vinden bij de toeschouwers in de Nederlandse schouwburgen. Zij hadden Monzongo's wraakactie tegen het Spaanse juk wellicht zonder meer onderschreven vanwege hun eigen geschiedenis. In de zestiende en zeventiende eeuw waren zij immers zelf onderworpen aan het Spaans-Habsburgse regime van Filips II, dat het groeiende aantal protestanten gewelddadig terugdrong. Fernando Martínez Luna (2018: 31) heeft recent in kaart gebracht hoe de Nederlandse geschiedschrijving en cultuur nog tot lang na de Nederlandse Opstand (1568-1648) nadruk legt op de buitensporig gewelddadige oorlogsvoering en tirannie van Spanje als de legitimiteit van het verzet ertegen.⁸

In Monzongo's veroordeling van het Spaanse bewind in Amerika weerklinkt de anti-Spaanse toon die ook in Gochs *Hedendaagsche historie* was te vinden.⁹ De 'onverzaadelyke Geldgierigheid en Heerszucht van de Spanjaarden' heeft aan miljoenen Amerindianen het leven gekost en heeft nog eens honderdduizenden onderworpen aan de wreedst mogelijke slavernij (Goch 1767: 63). Kinderen sterven 'door gebrek van Volk om die te bezorgen: zynde de Ouders in de Mynen te werk gesteld of aan anderen zwaaren arbeid, en ver van huis, gedwongen geweest te trekken' (Goch 1767: 104-105). Van Winters treurspel opent met gelijkaardige verzuchtingen. In de eerste scène beschrijft Monzongo namelijk hoe hij achteloos had moeten toekijken naar de totale verwoesting van zijn koninkrijk en naar de manier waarop een 'vrygeboren volk' in ketens werd geslagen om goud te ontginnen in centraal Mexico. In de goudmijnen bij Vera Cruz wordt hij dagelijks geconfronteerd met aangrijpende taferelen (I.1, 1-2):

[...] Beklaegenswaarde stoet,
 'k Heb u ten grooten deele al zwoegende om zien komen,
 Door dampen stikken, door het water overstroomen
 Door myngang en gewelf elendig overstort.
 Rampspoedigen! gy zaagt uw deerluk leed verkort;
 By 't einds uws levens mogt gy 't eind uws lydens vinden.

De abjecte houding van de Spanjaarden wordt in *Monzongo* doorlopend benadrukt. Het 'Spaansche vloekrot' (I.2, 5) of 't Spaansch gebroed' (III.5, 23) kent geen mededogen en wordt beschreven in termen van 'heerszucht' (III.5, 26), 'doemwaarde tyranny' (V.3, 60) en 'dwinglandy' (V.3, 61). Vooral Alvarado

⁸ Net als Laura Manzano Baena is Martínez Luna ervan overtuigd dat dergelijke beelden een grote impact hebben gehad op de totstandkoming van het negatieve beeld over Spanje, dat wijdverspreid was in Europa en dat bekend werd als 'de zwarte legende' (Juderías 1914). Voor recent onderzoek naar de Nederlandse Opstand, zie onder meer Van Cruyningen 2018; Van der Lem 2014.

⁹ Het eerste volume van *De Hedendaagsche historie* is geïnspireerd door de kritische rapporten van de Dominicaanse missionaris Bartholomé de las Casas (1484-1566), die in 1502 in Amerika toekwam en de Spaanse brutaliteit met zijn eigen ogen had waargenomen (Reséndez 2016: 12). In 1785 schrijft Johannes Nomsz overigens een toneelstuk over *Bartholomeus las Casas* (Amsterdam: Willem Holthrop) dat ook in de Amsterdamse Schouwburg wordt opgevoerd en evenzeer een anti-Spaanse bijklank heeft.

wordt, aan de hand van enkele aanmatigende monologen en terzijdes, afgeschilderd als een harteloze despoot. Hij vertelt hoe hij zichzelf dwingt ‘om op [Monzongo] neêr te zien’ en drukt zijn verlangen uit om vanuit Vera Cruz andere gewesten te onderwerpen aan zijn wil: dat ‘Amerika in my voortaan zyn’ meester eere’ (I.5, 12). De Mexicaanse bevolking, die hij een ‘haatelyk gebroed’ noemt, moet onverbiddelijk voor hem zwichten (I.6, 15). Van Winter raakt zo aan bijna alle centrale thema’s van het Hispanofobische discours rond de Nederlandse Opstand: het inherent agressieve bestuur van Spanje, zijn blinde religieuze fanatisme en de expansionistische koorts om de Spaanse Kroon over de hele wereld te installeren (Martínez Luna 2018: 186).

Voor Nederlandse toeschouwers was een overeenkomst met de hertog van Alva en zijn Raad van Beroerten, die in 1567 geïnstalleerd was om protestantse opstandelingen te berechten en executeren, wellicht onmiddellijk duidelijk. De receptie van *Monzongo* is dan ook doordrongen van anti-Spaans sentiment. Op 11 juni 1775 beschrijft C. Meyer bijvoorbeeld dat zijn ‘hart en traanen [...] die ongelukkige schepsels’ beklaagden en ‘dien Spaanschen kop’ van Alvarado vervloekten (geciteerd in Koops 1985: 49). In een lyrische ode aan Van Winter schrijft dichter Pieter Elzemans (1776: 194) dat tranen rijkelijk van zijn wangen rolden terwijl hij de Spanjaarden vervloekte: ‘De tranen vloeiden uit mijne oogen / ’k Vloekte op de onmenselijkheid van ’t heilloos Spaensche rot’. Een halve eeuw later nog schrijft N.G. van Kampen in zijn *Beknopte geschiedenis der letteren en wetenschappen in de Nederlanden* (1822: 166) dat Van Winters keuze voor een Spaanse vijand erg logisch is. Vooral Alvarado moet het in Van Kampens bespreking ontgelden als de ware ‘verdrukker der Amerikanen’. Niet Cortés – die is ‘voor eenen Spanjaard’ eigenlijk behoorlijk rechtvaardig en toont een ‘menschelijke geardheid’ – maar Alvarado is, net als Alva tijdens de Opstand, het symbool van fanatisme, intolerantie en de repressie van basisrechten. Ook theaterhistoricus Ben Albach (1956: 29) redeneert dat het achttiende-eeuwse publiek bij het zien van *Monzongo* ‘meer aan de “tirannie” in het vaderland dan aan het eigen koloniaal beheer’ zal hebben gedacht. Het medelijden dat uit de sentimentele publiekreacties naar voren komt, lijkt dus op zijn minst gedeeltelijk geënt op de aanwezigheid van een gemeenschappelijke Spaanse vijand, waartegen verzet hoe dan ook gerechtvaardigd is.

2 *Monzongo* in Patriottentijd: vorst of republikein?

Het verbaast dan ook niet dat het Alvarado slecht vergaat aan het einde van Van Winters tragedie. Terwijl Monzongo op zijn straf wacht en Melinde gevangen wordt gehouden, leiden Semire en Quantimoc het verzet tegen Alvarado en de Spanjaarden. Niet veel later wordt Semire op het podium ‘gedraagen door zes Amerikanen, op een rosbaar van takken van geboomte’ (V.12, 80). Zij vertelt, volgens regieaanwijzingen met schokkende stem, dat de rebellen erin geslaagd zijn Alvarado om te brengen en dat ook zijzelf dodelijk gewond is geraakt. Quantimoc biedt Cortés vervolgens nederig een vrede-stak aan. Cortés, nu ook op de hoogte van de adellijke afkomst van Monzongo, Semire en Melinde, is erg ontroerd en ziet in dat de opstand louter ‘uit wanhoop voortgesproten’ is (V.12, 82). Onder toezien oog van de stervende Semire laat Cortés Monzongo vrij en vraagt

hij hem en Melinde de overleden vorst van Zempoala, Melinde's grootvader, op te volgen: 'Monzongo! Strek me een Zoon; / Regeer met uw Melinde op [Zempoala's] troon. / Doe door een zacht bestier uw volk gelukkig leven' (V.12, 84).

Hoewel het laatste bedrijf de vrijheid van Monzongo en Melinde markeert, is de herstelling van hun vorstelijke gezag opmerkelijk gezien de politiek-ideologische context waarin *Monzongo* wordt gepubliceerd en opgevoerd: de laatste drie decennia van de achttiende eeuw. Precies in die periode neemt de kritiek op de semi-monarchale positie van stadhouder Willem V immers exponentieel toe en trachten de republikeinsgezinde Patriotten de macht van de regentenoligarchie kort te wieken (Velema 2007: 121). Hoewel Van Winter en zijn echtgenote Van Merken allesbehalve actief deelnemen aan het patriottische verzet, moeten we hen wel voorzichtig aan deze zijde van het politieke spectrum plaatsen (Van Deinsen & Jensen 2012: 205). Het gaat dan vooral om een gematigd patriottisch denken, dat geïnspireerd is door wat Van Sas (2004: 86) 'een bovenpolitieke vaderlandsliefde' noemt.¹⁰ Hoe kunnen we Van Winters vorstelijke protagonist en zijn populariteit dan interpreteren?

In eerste instantie lijkt het verhaal te passen in de traditie van de 'koninklijke slaaf', waar Aphra Behns *Oroonoko: or, the Royal Slave* (1688) ongetwijfeld het bekendste voorbeeld van is.¹¹ Dat literaire motief voegt een groot retorisch gewicht toe, niet alleen omdat tot slaaf gemaakte edelen kunnen anticiperen op de mogelijke nalatigheid van het publiek naar minder prestigieuze slachtoffers toe, maar ook omdat ze de wisselvalligheden van het lot belichamen (Weller 1992: 66). Monzongo neemt die woorden bijna letterlijk in de mond wanneer hij vertelt hoe hij ooit 'in 't groot Verragua gebood als Opperheer' en nu 'in yzren kluisters' gewrongen zit: 'wat lotsverwisseling!' (I.1, 2).

Precies dat laatste lijkt *Monzongo* vrij te stellen van een (strikt) royalistisch frame en staat toe om de tragedie te lezen als een algemener vertoog voor vaderlandsliefde, patriottische vrijheid en (volks)soevereiniteit. Semire, Melinde en Monzongo belichamen namelijk ook een groep mensen wiens zelfbeschikking ontnomen is en die aan de hand van verzet, gerechtvaardigd door het natuurrecht, zijn autonomie terugeist (zie ook Kossman 1987: 59). De al genoemde parallel met de Nederlandse Opstand maakt een dergelijke interpretatie nog aannemelijker. Het is ook niet uitzonderlijk dat het zestiende- en zeventiende-eeuwse verzet tegen Spanje gerecycleerd en herschreven wordt om een vaderlandslievende of republikeinse agenda te dienen. Lieke van Deinsen en Lotte Jensen (2012: 205) laten zien dat het historisch-vaderlands toneel in de periode van 1770 tot 1795 met name naar de Opstand terugrijpt om de nieuwe strijd tegen Oranje te verbeelden. Bovendien worden begrippen als 'slavernij' en 'tirannie' in het repertoire rond 1800 wel vaker gebruikt als radicale tegenhangers van het steeds belangrijker wor-

¹⁰ In 1783 probeerden Van Winter en Van Merken, misschien deels door hun al iets hogere leeftijd, het tumult in Amsterdam te ontvluchten door in Leiden te gaan wonen. Met name Van Merken was een gematigde en vredelievende patriot, die streng was voor de radicale strekkingen binnen het patriottisme. Dank aan Lieke van Deinsen voor haar toelichting hieromtrent.

¹¹ *Oroonoko* wordt pas in 1983 volledig in het Nederlandse vertaald door Albert Helman (Van Kempen 2002: 49). Dat die Nederlandse vertaling er pas zo laat komt kan te maken hebben met de anti-Nederlandse toon die door *Oroonoko* klinkt. Hoewel de roman zich afspeelt nog vóór de Nederlanders Suriname innamen, wordt Behns boek wel gepubliceerd ten tijde van de Nederlands-Engelse Oorlogen in de tweede helft van de zeventiende eeuw.

dend vrijheidsbegrip (Oomen-Delhaye 2019: 99; zie ook Mulier & Velema 1999). In dat opzicht kan *Monzongo* op zijn minst gedeeltelijk gelezen worden als een recuperatie van de Spaanse misdaden tegen zowel de Nederlanders als de Amerindianen om een vaderlandslievende ideologie te onderschrijven.

Het repertoire van de Amsterdamse Schouwburg deint in deze tumultueuze periode doorgaans mee op de veranderende politieke golven. Amber Oomen-Delhaye stelt in haar proefschrift *De Amsterdamse Schouwburg als politiek strijdtoneel* vast dat producties van een republikeinse strekking een spelonderbreking kennen precies wanneer het gezag van Oranje tijdelijk hersteld wordt (2019: 281-283). Acteurs krijgen zelfs de opdracht oranje corsages te dragen. Na de Bataafse Revolutie wordt de Amsterdamse Schouwburg dan weer omgedoopt tot een republikeinse ‘feesttent voor de revolutie’ (Leemans & Johannes 2013: 701). Dat *Monzongo* er sinds de première in 1780 zo goed als jaarlijks wordt opgevoerd tot diep in de negentiende eeuw, onafhankelijk van de verschillende regimewissels, heeft wellicht veel te maken met de gematigd patriottische positie van Van Winter, en de mogelijkheid om zijn tragedie te lezen binnen zowel een vorstelijk of republikeins kader.

3 De rebellen van Berbice en de illegitimiteit van zwarte weerstand

De enige manier waarop *Monzongo* rond 1800 niet begrepen wordt, is als een metafoor voor de uitwassen en slavenopstanden in de Nederlandse koloniën. Terwijl de parallel met het actuele Nederlandse kolonialisme bij de opvoeringen van Van Winters tragedie natuurlijk sowieso veel verder weg is, moet het voorwoord een en ander verduidelijken – toneelstukken worden in de achttiende eeuw ook steeds als leesstuk verkocht en geconsumeerd. Een handvol recensies en publieksreacties gaat wel in op de onrechtmatigheid van slavernij als principe. Zo wordt Van Winter in de *Hedendaagsche Vaderlandsche Letter-Oefeningen* (1775: 37) geprezen vanwege zijn pleidooi ‘voor de regten der natuur, die door de slaaverny zo jammerlyk verkracht worden’ en wordt hij in de *Algemeene Oefenschool* (Lublink 1782: 365) bedankt om in zijn stuk ‘te toonen hoe onredelyk het zy vrygeboren menschen tot slaaven te maaken’.¹² Terwijl in Suriname, Berbice en Curaçao ondertussen nog regelmatig tot slaaf gemaakten in opstand komen, wordt die principiële verwerping echter nergens verbonden aan de realiteit in de West-Indische koloniën.¹³ Sterker nog, het duurt meer dan veertig jaar voor de opstand in Berbice voor het eerst genoemd wordt in een bespreking van *Monzongo*. In de *Tooneel-*

¹² Voor een vollediger overzicht van de recensies die door de tijd heen verschenen zijn over *Monzongo*, zie Koops 1985: 47-71; Ruitenbeek 2002: 396.

¹³ In 1757 vindt de Tempati Opstand plaats, een van de grootste opstanden in de geschiedenis van Suriname. Op Curaçao komen in 1795 ruim tweeduizend (van de twaalfduizend) tot slaaf gemaakte mensen in opstand tegen de Nederlandse kolonisator. Zoals verschillende essays in *Curaçao in the Age of Revolutions* (Klooster & Oostindie 2011) laten zien, zijn de rebellen zich zeer bewust van de revolutionaire gebeurtenissen in de Nederlandse metropool. De leider van de opstand op Curaçao, Tula, neemt de totstandkoming van de Bataafse Republiek zelfs letterlijk op in zijn argumentatie. Tegen vader Jacobus Schinck zegt hij: ‘Wij zijn al teveel mishandeld, wij zoeken niemand kwaad te doen, maar zoeken onze vrijheid, de Franse negers hebben hun vrijheid gekregen, Holland is ingenomen door de Fransen, vervolgens moeten wij ook hier vrij zijn’ (Schinck in Paula 1974: 268).

kijker (1817, 1) en tien jaar later in het *Algemeen woordenboek van kunsten en wetenschappen* (1828) worden enkele regels uit het voorwoord geciteerd om de aanleiding van Van Winters schrijven te verklaren. En dan nog refereert geen van beide recensies aan de aanhoudende misdaden in de Nederlandse koloniën. De duidelijke discrepantie tussen *Monzongo* en het daarbij horende voorwoord biedt dus zowel Van Winter als zijn toeschouwers, lezers en recensenten de (aantrekkelijke) mogelijkheid de Nederlandse betrokkenheid in het trans-Atlantische systeem te omzeilen.

Net als Michel-Rolph Trouillot (1995: 48) beschouw ik de aan- of afwezigheid van gebeurtenissen, personen en ideeën in de (koloniale) geschiedschrijving en cultuur zelden als toevallig en neutraal: ‘stiltes’ worden actief gecreëerd door de dominante stemmen die bepalen wat wel of niet verteld wordt. In *Silencing the Past: Power and the Production of History* laat Trouillot (1995: 72) zien hoe mensen steeds geneigd zijn de realiteit te vervormen wanneer die oncomfortabel is, en haar zo congruent te maken aan wat zij (willen) geloven. Dat de Nederlandse koloniale misdaden op een gelijkaardige manier bedekt worden blijkt ook uit de reacties tijdens en na de opstand in Berbice – Van Winter noemt die in zijn voorwoord ‘zeer verschillende van de [z]yne’ (fol. *2). In de eerste maanden van het oproer verschijnt een gedetailleerd pamflet: *Kort Dog Waarachtig verhaal van de Rebelle en Opstand der Negers in de Colonie Berbice* (1763). Daarin worden de kolonisten voorgesteld als onschuldige en kwetsbare inwoners die door de ‘trouweloze Rebellen’ met ‘sweepen dood geslaagen’ of ‘levend gevilt’ worden (*Kort Dog Waarachtig verhaal* 1763: 7). Ook de al genoemde *Hedendaagsche historie* beschrijft de opstand als stuitend en eigenlijk niet gerechtvaardigd. Esther Baakman (2018) maakt een gelijkaardige balans op voor de berichtgeving in de Nederlandse kranten. Zo schrijft de *Oprechte Haerlemse Courant* van 12 juli 1763 dat sommige Nederlanders ‘gezweept [werden], andere zeer langzaam van lid tot lid van elkander gekapt, en wederom andere hebben op het genadigst een Kogel door het Lyf gekregen’ (citaat in Baakman 2018: 55). De gebeurtenissen in Berbice worden met andere woorden afgedaan als een ongerechtvaardigde, extreem gewelddadige en onverwachte opstand, waarbij de nadruk ligt op de noodsituatie voor de kolonisten in plaats van op het onhoudbare systeem waaronder de tot slaaf gemaakten gebukt gaan (Baakman 2018: 65).

Het is opvallend hoe de legitimiteit van verzet verandert wanneer de actoren in de opstand van plaats verwisselen. Terwijl onderdrukte Amerindianen in *Monzongo* door de Nederlandse lezers en toeschouwers als het ware bijna worden aangemoedigd om het op te nemen tegen hun tirannieke Spaanse bezetter, worden Afrikaanse rebellen die zich verzetten tegen de kolonisten in Nederlandse kranten afgeschilderd als brutale moordenaars. En dat was niet enkel het geval na Berbice. De berichtgeving over de zogenaamde Boni-oorlogen (1768-1793) in Suriname heeft dezelfde grondtoon – één van de rebellenleiders in dat conflict wordt in de *Hertogenbossche Courant* (13-12-1774) zelf een meedogenloze ‘Tyran’ genoemd.¹⁴ Het lijkt erop dat tot slaaf gemaakte Afrikanen (en hun nakomelingen)

¹⁴ Dank aan Esther Baakman om dit krantenartikel met mij te delen. Tijdens de Boni-oorlogen, genoemd naar de rebellenleider Boni, vallen de zogenaamde ‘weglopersdorpen’ geregeld de plantages in het oosten van Suriname aan. Voor meer over deze oorlogen, zie onder meer Hoogbergen 1990.

zich, in tegenstelling tot de Nederlanders en de Amerindiaanse bevolking, niet zomaar kunnen bedienen van het vrijheidsprincipe.

Dit paradoxale, racistische discours typeert de ontologische vraagstukken over de menselijke natuur die het ‘Verlichtingsdebat’ bezighouden. In het verlengde van hun zoektocht naar wat menselijkheid is, ondernemen Europese filosofen, anatomisten en fysiologen systematische pogingen om de menselijke variëteit te ordenen en hiërarchisch op te delen. Helemaal onder aan de lijst staan de mensen afkomstig uit Sub-Sahara Afrika. Deze Westerse nomenclatuur (later erkend als wetenschappelijk racisme) bepaalt met andere woorden dat sommige mensen ‘meer mens’ zijn dan anderen en zorgt er vervolgens voor dat het trans-Atlantische systeem quasi-gewetenloos in stand kan worden gehouden (Trouillot 1995: 76; Nimako & Willemse 2011). Dergelijke dehumaniserende aannames over zwarte mensen krijgen aan het einde van de achttiende eeuw ook voet aan de grond in de Republiek (Blakely 1993: 188).

Nog los van de gemeenschappelijke Spaanse vijand hebben de tot slaaf gemaakte personages in *Monzongo* in theorie dus het recht om in opstand te komen: in tegenstelling tot Sub-Sahara Afrikanen zijn Amerindianen in de ogen van verschillende Europese filosofen immers zonder meer mensen. Dat wordt in Van Winters tragedie ook meteen duidelijk gemaakt. Cortés onderstreept al in het eerste bedrijf dat de tot slaaf gemaakte Mexicanen ‘mensen zyn’ (I.4, 10) en stelt *Monzongo* aan zichzelf gelijk: ‘Hy is een mensch, en ik ben ’t ook’ (I.6, 14). Waar verondersteld wordt dat de verschillen tussen Sub-Sahara Afrikanen en Europeanen onoverkomelijk en fundamenteel zijn, wordt de zogenaamde ‘wildheid’ van de Amerindianen beschouwd als het resultaat van slechte opvoeding en bijgevolg weg te werken door middel van ontwikkelingshulp en assimilatie (Wahrman 2006: 84).

Een belangrijk onderdeel van dit civilisatieproces, de kerstening, krijgt ook vorm in *Monzongo* wanneer Cortés zijn hoop uitdrukt de Mexicanen ‘te redden van de snoode afgodery; / Het licht des Christendoms zyn glans te doen verspreiden, / Verblinde volken tot een eeuwig heil te leiden’ (V.2, 69). Andere verschillen, zoals traditie, taal en klederdracht, vormen geen obstakel en worden gezien als het gevolg van cultuurverschillen (Wahrman 2006: 85). De klederdracht van Amerindiaanse volken wordt zelfs vaak beschreven in termen van verwondering en pracht. Kostuumtekeningen van de Haarlemse toneelvereniging Leerzaam Vermaak, bewaard in het Noord-Hollandse Archief, laten die fascinatie goed zien. *Monzongo* staat daar op het programma tijdens de plechtige opening op 1 oktober 1785 en wordt daarna nog verscheidene keren hernomen. De ontwerpen voor Melinde tonen een personage dat, net als in Vinkeles’ gravure bij Van Winters tragedie (Afb. 1), gekleed gaat in een lang geornamenteerd gewaad, een gouden hoofdband met gekleurde veren en gouden juwelen (Afb. 2). Bovendien krijgt ze donkerblond haar en een wit-rozig gelaat.¹⁵ Dat laatste is veelzeggend, want aan het eind van de achttiende eeuw krijgt huidskleur, ook in het Nederlandse theater, metonymische eigenschappen die de zogenaamde essentiële verschillen tussen

15 Bij de tekeningen staat nog vermeld: ‘Bruin haar met hangende boucles / gouden hoofdband met twee roode vederen / gouden of koperen oorkingen / gouden en andere coralen / wit neteldoeks of catoenen hemd met roode (of roode en zwarte) lapjes-vedertjes of franjes / koperen gordel & armbanden met dito / Geele satijnen mantel met dito / roode of zwarte beauflingers (?)’. Noord-Hollands Archief, Toneelsociëteit Leerzaam Vermaak te Haarlem (3163).

Afb. 2 Kostuumtekeningen voor Melinde in Monzongo, of de koningklyke slaaf, Toneel-sociëteit Leerzaam Vermaak. Haarlem: Noord-Hollands Archief (3163), 1785.

Afrikanen en Europeanen kristalliseren (Adams 2019). Ook Monzongo en Semire, zo leren we uit een brief aan Van Winter, zien er op het Amsterdamse podium bijna-Europees uit. Monzongo heeft een ‘nankingskleurige’ (roos-gelige) huid en Semire draagt een ‘Europeesche toupet’ of haartooi.¹⁶

De weergave van Semire en Monzongo op Vinkeles’ gravure is net iets complexer. In tegenstelling tot Melinde, die als ‘vredesgeschenk’ aan Cortés wordt aangeboden door haar grootvader en dus strikt genomen geen slavin is, werden zij wél tot slaaf gemaakt door de Spanjaarden. Dat heeft Vinkeles zichtbaar gemaakt door hen barrevoets voor te stellen en in een eenvoudig gerafeld kostuum dat doorgaans bestemd was voor zwarte personages. Bovendien doen Monzongo’s krullen, zijn witte bandana en gouden ooring denken aan de zogenaamde ‘moorkop’, die al sinds de dertiende eeuw een vaak gebruikt heraldiek figuur is in de Nederlanden (Blakely 1993: 49). Hoewel Vinkeles’ gravure dus wel de mogelijkheid lijkt te creëren om Van Winters personages te lezen als Afrikaanse rebellen, laten de opvoeringspraktijk van *Monzongo* en de reacties naar aanleiding van de opstand in Berbice zien dat zo’n interpretatie niet aan de orde was. Ook de bovengenoemde recensies brengen het stuk tot veertig jaar na de publicatie op geen enkele manier in verband met het trans-Atlantische slavernijsysteem of de opstand in Berbice.

Binnen het imperialistische denkkader van de late achttiende- en negentiende eeuw is zwart verzet niet legitiem. Trouillot heeft het in *Silencing the Past* dan ook over de manier waarop de omvang en het belang van de Haïtiaanse revolutie (1791-1804) door zowel Europese tijdgenoten als geschiedschrijvers worden geminimaliseerd. De gigantische opstand tegen de Franse kolonisten op Saint-Domingue, onder leiding van de ex-slaaf Toussaint Louverture, is voor Europeanen letterlijk ‘onvoorstelbaar’ (‘unthinkable’) omdat die het hele raamwerk waarin raciale theorieën en koloniale slavernij vorm en bijstand krijgen in vraag stelt (Trouillot 1995: 82). De ‘zwarte eis’ voor vrijheid brengt met andere woorden de ideologische basis van het imperialisme aan het wankelen. Dat *Monzongo* de Nederlandse toeschouwers in staat stelt hun eigen verantwoordelijkheid in het trans-Atlantische systeem en in het zwarte verzet daartegen te bedekken, ligt volgens mij mee aan de basis voor de langdurige populariteit van Van Winters tragedie. De bijna onbestaande opvoeringsgeschiedenis van stukken als *Zamor en Zoraïde* (Anoniem 1780), *De blanke en de zwarte* (Johannes Kisselius 1789) en *De negers* (Witsen Geysbeek 1796), die de mishandelingen van tot slaafgemaakte Afrikanen en hun verzet daartegen expliciet verbeelden, laat zien dat, net als de onverschillige reacties op de Boni-oorlogen en de opstand in Berbice, zwart verzet in de ogen van de Nederlandse metropool niet denkbaar was.

4 Conclusie: Monzongo als metafoor voor verzet

Hoewel Van Winter zijn tragedie expliciet inleidt als een reactie op de gruwelijke mishandelingen van de Afrikaanse rebellen in Berbice, handelt zijn toneel-

¹⁶ Het gaat om een brief van Pieter van Winter aan zijn vader, op 12 juni 1775 (Six Archief, CS73658-000, correspondentie Pieter van Winter). Hij beschrijft daarin de excellente première van *Monzongo* in de Hoogduitse schouwburg.

Afb. 3 Spotprent met *Monzongo* als strijdfiguur, naar aanleiding van de muntwet van 1874. In: *De Nederlandsche Spectator* (1874) 10.

stuk over de Spaanse onderdrukking van de Amerindianen in de vroege zestiende eeuw. In deze bijdrage heb ik laten zien hoe *Monzongo*, het daarbij horende voorwoord en de opvoeringsgeschiedenis zich verhouden ten opzichte van laat-achtentiende-eeuwse ideeën over onderdrukking, de (on)rechtvaardigheid van verzet en ‘ras’ in Nederland, en hoe Van Winters stofkeuze de populariteit van zijn stuk heeft kunnen verzekeren. De temporele en geografische omweg in *Monzongo* biedt zowel Van Winter als zijn publiek, allebei direct of indirect verbonden met de op slavernij-gebaseerde handel, de mogelijkheid om het Nederlandse aandeel in het trans-Atlantische slavernijsysteem te minimaliseren of weg te denken. In plaats daarvan wordt *Monzongo* vooral een breed-inzetbare metafoor voor verzet tegen tirannieke en onrechtmatige heersers. Niet voor niets schrijft Elzemans (1776: 194) in zijn bovengenoemde ode dat Van Winters tragedie als een ‘voorbeeld’ moet dienen en andere ‘tirannen moet leren, / Hoe rasch een heilstaet kan verkeeren’. De opstand van tot slaaf gemaakte Amerindianen tegen het Spaanse schrikbewind in Mexico roept voor de Nederlandse toeschouwers de herinnering op aan hun eigen strijd tegen de Spaans-Habsburgse kroon. En ook in het kader

van het ontluikende verzet tegen Oranje in de laatste decennia van de achttiende eeuw zijn de Amerindianen bondgenoten van de Patriotten: beide groepen zijn beroofd van hun vrijheden door een corrupte overheerser. Het medelijden met de tot slaaf gemaakte Amerindianen dat uit de receptie van *Monzongo* blijkt, is dan ook gedeeltelijk geënt op het besef dat er een gemeenschappelijke vijand is. Tegelijk biedt de restauratie van Monzongo's vorstelijke gezag de mogelijkheid tot een royalistische lezing.

Honderd jaar na de publicatie van *Monzongo* blijft Van Winters titelheld tot de verbeelding spreken als verzetsfiguur: in 1874 verschijnt hij in een spotprent van *De Nederlandsche Spectator* naar aanleiding van de muntwet waarover in de tweede kamer wordt gestemd. Opnieuw wordt Monzongo hier op een ambigue manier afgebeeld: als iemand van de Afrikaanse diaspora wiens klederdracht en lichaamsdecoratie veel meer doen denken aan wat verondersteld wordt Amerindiaans te zijn. De afbeelding pleit meer specifiek tegen de invoering van de gouden standaard en toont Monzongo als een onverschrokken strijder die kwaad wijst naar een blok goud. Het onderschrift luidt als de eerste verzen uit Van Winters treurspel, volgens de litho in 1874 nog steeds een 'beroemd treurspel': 'o blinkend slijk..... Verachtelijk goud! lig daar. Wat leed hebt ge ons verwekt!' (I.1, 1). De tot slaaf gemaakte koning uit *Monzongo* is door de tijd heen een breed-inzetbare metafoor geworden voor de gerechtvaardigde opstand tegen ongewilde overheersing. Dat verzet heeft betrekking op de Nederlanders in de zestiende- en zeventiende eeuw, de vaderlandslievende patriotten en royalisten in de late achttiende eeuw, en de tegenstanders van de muntwet in de late negentiende eeuw. Zoals ook Trouillot (1995: 85) schrijft is de koloniale slavernij en het verzet daartegen een erg toegankelijke en veel gebruikte metafoor, die kon staan voor verschillende soorten onheil en onderdrukking, behalve misschien die van de koloniale slavernij zelf.

Bibliografie

- Adams 2019 – S.J. Adams, 'Blackface Burlesque: Changing Praxes and Poetics of Blackness in the Dutch Repertoire before Minstrelsy, 1790-1830'. In: *Documenta* 37 (2019) 2, 68-89.
- Albach 1956 – B. Albach, *Helden, draken en comedianten: Het Nederlandse toneelleven voor, in en na de Franse tijd*. Amsterdam: Uitegeversmaatschappij Holland, 1956.
- Amatmoekrim 2018 – K. Amatmoekrim, 'Deze dappere man leidde de eerste grote opstand tegen de Nederlandse slavernij'. In: *De Correspondent*, online (6 augustus 2018).
- Baakman 2018 – E. Baakman, "'Their power has been broken, the danger has passed". Dutch newspaper coverage of the Berbice slave revolt, 1763'. In: *Early Modern Low Countries* 2 (2018) 1, p. 45-67.
- Blakely 1993 – A. Blakely, *Blacks in the Dutch World*. Bloomington: Indiana University Press, 1993.
- Brandon & Bosma 2019 – P. Brandon & U. Bosma, 'De betekenis van de Atlantische slavernij voor de Nederlandse economie in de tweede helft van de achttiende eeuw'. In: *TSEG – Low Countries Journal of Social and Economic History* 16 (2019) 2, p. 5-45.
- Van Cruyningen 2018 – A. van Cruyningen, *De opstand, 1568-1648. De strijd in de Zuidelijke en Noordelijke Nederlanden*. Utrecht: Omniboek, 2018.
- Dagverhaal der handelingen van de nationale vergadering*, 549 (1797), p. 9-18.
- Van Deinsen & Jensen 2012 – L. van Deinsen & L. Jensen, 'Het theater van de herinnering. Vaderlands-historisch toneel in de achttiende eeuw'. In: *Spiegel der Letteren* 54 (2012) 2, p. 193-225.
- Elzemans 1776 – P. Elzemans, 'Lierzang, aen den heer Jan Verveer, ter gelegenheid van zijn gedicht, Op het vertoonen van Monzongo, of den koninglijken slaef; treurspel van den heer N.S. van Winter'. In: *Dichtoëffeningen van het kunstlievende genootschap, onder de zinspreuk: Studium Scien-*

- tiarum Genitrix*, 1. Leiden: C. van Hoogeveen, Junior, 1776, p. 193-197.
- Gedenkwaardige en al-om beroemde Voyagien der Spanjaarden na West-Indie*. Leiden: Pieter van der Aa, 1706.
- Goch 1766 – M. Goch, *Hedendaagsche historie of Tegenwoordige Staat van Amerika* (1 & 11). Amsterdam: Isaak Tirion, 1766.
- De Haas 1998 – A. de Haas, *Wetten van het treurspel: over toneel in Nederland, 1700-1772*. Hilversum: Uitgeverij Verloren, 1998.
- Hedendaagsche Vaderlandsche Letter-Oefeningen* IV (1775) 1.
- Hoogbergen 1990 – W. Hoogbergen, *The Boni Maroon Wars in Suriname*. Leiden: Brill, 1990.
- Honings & Jensen 2019 – R. Honings & L. Jensen, *Romantici en revolutionairen: literatuur en schrijverschap in Nederland in de 18^e en 19^e eeuw*. Amsterdam: Prometheus, 2019.
- Janse 2007 – M. Janse, *De afschaffers. Publieke opinie, organisatie en politiek in Nederland 1840-1880*. Amsterdam: Uitgeverij Wereldbibliotheek, 2007.
- Van Kampen 1822 – N.G. van Kampen, *Beknopte geschiedenis van Nederlandse letteren en wetenschappen*, II. 's Gravenhage: Weduwe J. Allart en Comp., 1822.
- Kars 2016 – M. Kars, 'Dodging Rebellion: Politics and Gender in the Berbice Slave Uprising of 1763'. In: *The American Historical Review* 121 (2016) 1, p. 39-69.
- Van Kempen 2002 – M. van Kempen, *Een geschiedenis van de Surinaamse literatuur*, III. Paramaribo: Uitgeverij Okopipi, 2002.
- Koops 1985 – J. Koops, *Monzongo, of de koningklyke slaaf*. Doctoraalscriptie bij prof.dr. Albertus Paasman. Amsterdam, 1985.
- Kort Dog Waarachtig verhaal van de Rebelle en Opstand der Negers in de Colonie Berbice*. Middelburg/Amsterdam: Pieter Gillissen/S.J. Baalde, 1763.
- Kossman 1987 – E.H. Kossman, *Politieke theorie en geschiedenis*. Amsterdam: Bert Bakker, 1987.
- Van der Lem 2014 – A. van der Lem, *De Opstand in de Nederlanden 1568-1648. De Tachtigjarige Oorlog in woord en beeld*. Nijmegen: Vantilt, 2014.
- Lublink 1782 – J. Lublink de Jonge, *Algemeene Oefenschoolen van Konsten en Weetenschappen* (deel 3, afdeling 3). Amsterdam: Pieter Meijer, 1782.
- Leemans & Johannes 2013 – I. Leemans & G.J. Johannes, *Worm en donder. Geschiedenis van de Nederlandse literatuur 1700-1800: De Republiek*. Amsterdam: Bert Bakker, 2013.
- Martínez Luna 2017 – F. Martínez Luna, *Een ondraaglijk juk. Nederlandse beeldvorming van Spanje en de Spanjaarden ten tijde van de opstand (1566-1609)*. Hilversum: Uitgeverij Verloren, 2017.
- Mulier & Velema 1999 – E.O. Haitsma Mulier & W.R.E. Velema, *Vrijheid. Een geschiedenis van de vijftiende tot de twintigste eeuw*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 1999.
- Nimako & Willemsse 2011 – K. Nimako & G. Willemsse, *The Dutch Atlantic: Slavery, Abolition and Emancipation*. Londen: Pluto Press, 2011.
- Oomen-Delhaye 2019 – A. Oomen-Delhaye, *De Amsterdamse Schouwburg als politiek strijdtoneel. Theater, opinievorming en de (r)evolutie van Romeinse helden (1780-1801)*. Hilversum: Uitgeverij Verloren, 2019.
- Oostindie 2011 – G. Oostindie, 'Slave Resistance, Colour Lines, and the Impact of the French and Haitian Revolutions in Curaçao'. In: G. Oostindie & W. Klooster (eds.), *Curaçao in the age of revolutions, 1795-1800*. Leiden: KITLV Press, 2011, p. 1-22.
- Paasman 1984 – A.N. Paasman, *Reinbart: Nederlandse literatuur en slavernij ten tijde van de verlichting*. Leiden: Martinus Nijhoff, 1984.
- Paula 1974 – A.F. Paula (red.), 1795: *De slavenopstand op Curaçao. Een bronnenuitgave van de originele overheidsdocumenten verzorgd en uitgegeven door het Centraal Historisch Archief*. Curaçao: Centraal Historisch Archief, 1974.
- Reséndez 2016 – A. Reséndez, *The Other Slavery: The Uncovered Story of Indian Enslavement in America*. Boston/New York: Houghton Mifflin Harcourt, 2016.
- Ruitenbeek 2002 – H. Ruitenbeek, *Kijkcijfers. De Amsterdamse Schouwburg 1814-1841*. Hilversum: Uitgeverij Verloren, 2002.
- Van Sas 2004 – N.C.F. van Sas, *De metamorfose van Nederland. Van oude orde naar moderniteit, 1750-1900*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2004.
- Sens 1995 – A. Sens, 'Dutch Antislavery Attitudes in a Decline-Ridden Society, 1750-1815'. In: G. Oostindie (ed.), *Fifty years later: Capitalism, modernity, and antislavery in the Dutch orbit*. Leiden: KITLV Press, 1995, p. 89-104.
- Stedman 1796 – J.G. Stedman, *A Narrative of a Five Years' Expedition against the Revolted Negroes*

- of Surinam, in Guiana, on the wild coast of South America; from the year 1772, to 1777.* London: J. Johnson and J. Edwards, 1796.
- Trouillot 1995 – M.R. Trouillot, *Silencing the Past: Power and the Production of History.* Boston: Beacon Press, 1995.
- Velema 2007 – W.R.E. Velema, *Republicans: Essays on Eighteenth-Century Dutch Political Thought.* Leiden/Boston: Brill, 2007.
- De Vries 2018 – C. de Vries, 'In traanen wegsmelten bij *Monzongo*: Reacties op de opvoering van het eerste anti-slavernijstuk in Nederland'. In: *Historica* 41 (2018) 3, p. 12-16.
- Wahrman 2006 – D. Wahrman, *The Making of the Modern Self: Identity and culture in eighteenth-century England.* Yale: Yale University Press, 2006.
- Weller 1992 – B. Weller, 'The Royal Slave and the Prestige of Origin'. In: *Kenyan Review* 14 (1992), p. 65-78.
- Van Winter 1774 – N.S. van Winter, *Monzongo, of de koningklyke slaaf.* Amsterdam: Pieter Meijer, 1774.

Adres van de auteur

Universiteit Gent – Nederlandse literatuur
 Blandijnberg 2
 9000 Gent – België
 Sarah.Adams@UGent.be